

Ekonomické nástroje v teórii verejnej politiky*

Economic instruments in public policy theory

Stanislav Konečný

Abstract

The study provides an overview of economic instruments used in public policy. It identifies their place among other types of public policy instruments and provides an overview of selected attempts to define and classify them. Subsequently, it applies the bases of economic theory and creates a classification of economic instruments corresponding to public policy criteria.

Keywords: public policy - public policy instruments - economic instruments of public policy

Úvod

Jednou zo špecifik, ktorou sa teória verejnej politiky vyčlenila z politológie, bolo zaradenie problematiky nástrojov, ktoré verejná politika ako empirická veda využíva. Nástroje sú považované za "prostriedky na usmernenie aktivít verejného života alebo riešenie konkrétnych problémov" (Maliková 2003, s. 28) resp za „prostriedky, ktorými sa nositeľ moci pokúša uviesť svoje koncepcie, stratégie a zámery do praxe tak, aby skutočne fungovali a dosiahli vopred stanovený cieľ“ (Beblavý 2002, s. 77, Adamcová - Klus 2006, s. 50).

V literatúre sa pritom stretávame ešte s jedným chápaním nástrojov verejnej politiky: ide pritom o také chápanie, ktoré sa vzťahuje k nástrojom *analýzy* verejnej politiky, ide teda o "techniky vyvinuté v oblastiach ekonomiky, matematiky, štatistiky, operačného výskumu a dynamiky systémov, ktoré sa usilujú poskytovať subjektom s rozhodovacou právomocou asistenciu pri formulovaní verejnej politiky" (Jenkins-Smith 1990, s. 11). Je potrebné hneď v úvode upozorniť na rozdielnosť týchto dvoch prístupov k otázke nástrojov verejnej politiky, nakoľko ináč dochádza k zámienám: v tomto druhom zmysle hovorí o nástrojoch verejnej politiky napríklad aj Mara S. Sidney (2007) v kapitole medzinárodnej učebnice verejnej politiky.

Naša štúdia sa pritom líši od niektorých textov, venovaných nástrojom verejnej politiky: rôzni autori sa totiž najčastejšie venujú nástrojom, využívaných vládnu politiku. M. Klus napríklad píše: "Ekonomickými nástrojmi rozumieme tie nástroje verejnej politiky, ktoré sú súčasťou hospodárskej politiky daného subjektu (štátu), a prostredníctvom ktorých aktéri verejnej politiky

---

* Štúdia vznikla ako súčasť teoretickej prípravy riešenia úlohy VEGA 1/0757/17 Verejná správa ako poskytovateľ verejných služieb sociálneho štátu – využitie zahraničných skúseností pre reformy v Slovenskej republike.

(v tejto súvislosti najmä exekutíva daného štátu) dosahuje reguláciu správania sa ostatných ekonomických aktérov v danom subjekte, a teda želaný hospodársky vývoj" (Klus 2007, s. 80 - 81). Aj hádam najznámejšia oxfordská učebnica o nástrojoch verejnej politiky (Salamon 2002) sa venuje predovšetkým nástrojoch hospodárskej politiky štátu, zatiaľčo v našej štúdii sa pokúšame o pohľad, zahŕňajúci aj nástroje, využívané aktérmi z prostredia trhu či občianskej spoločnosti, ktorí sa na tvorbe verejnej politiky takisto podieľajú, využívajúc pritom nástroje, ktoré štát (vláda) využíva len zriedka alebo vôbec nie (napríklad dary).

A ešte jedným aspektom sa naša štúdia odlišuje tentokrát od bežných textov z okruhu všeobecnej ekonomickej teórie a ďalších ekonomických disciplín. Hoci veľká časť nástrojov, ktorými sa budeme v našom texte zaoberať, patrí do okruhu nástrojov hospodárskej politiky štátu (ktorú pritom takisto dnes začíname vnímať ako jednu z verejných politík), nie všetky jej nástroje sa uplatňujú aj ako nástroje verejnej politiky (napr. niektoré nepriame nástroje monetárnej politiky štátu, akými sú napr. povinné minimálne bankové rezervy či nákupy a predaje štátnych cenných papierov Národnou bankou Slovenska, ale aj niektoré nástroje fiškálnej politiky, ktoré nespádajú pod rozpočtovú politiku). M. Potůček považuje za ekonomické nástroje verejnej politiky fiškálnu a monetárnu politiku, ale aj privatizáciu, znárodnenie a pod. (2016, s. 73 – 74), pričom privatizáciu považuje M. Beblavý za nástroj právny (2002, s. 83). A naopak, ekonomická teória zatiaľ len okrajovo reflektuje niektoré nástroje ekonomického charakteru, ktoré však v štruktúre nástrojov verejnej politiky zohrávajú významnú rolu - znovu napr. tzv. ekonomika daru (Gibson 2005).

Medzi ekonomickými nástrojmi a nástrojmi verejnej politiky totiž existuje rozdiel. Zatiaľčo ekonomika sa riadi ekonomickými zákonmi, napríklad zákonom vzácnosti, naplňajúc ciele ako hospodársky rast či hospodárska rovnováha, verejná politika sa riadi verejným záujmom, vyjadrením nadindividuálnych záujmov, ktoré sa pri rozhodovaní prejavujú buď kolektivizovaným rozhodovaním o použití určitého nástroja a/alebo kolektivizovaným (verejným) dopadom (účinkom) uplatnenia tohoto nástroja. Pri ekonomických nástrojoch tento kolektivizovaný aspekt v rozhodovaní niekedy chýba a je nahradený expertným rozhodovaním, riadiacim sa plnením ekonomických kritérií. "Pod nástrojmi hospodárskej politiky sa vymedzujú tie premenné, ktoré podľa predpokladu nositeľ hospodárskej politiky, vykonávajúci rozhodnutia (napr. vláda) môže ovplyvňovať tak, aby dosahoval vytýčené ciele" (Vincúr a kol. 2006, s. 41). Platí to dokonca aj pri niektorých nástrojoch, ktoré využíva verejná ekonomika, ako si ukážeme v ďalšom texte.

Cieľom predkladanej štúdie je predovšetkým predstaviť šírku ekonomických nástrojov verejnej politiky, ktorá je v doterajších prístupoch často prezentovaná len veľmi redukovane. Vzhľadom k rozsahu pritom môže byť tento cieľ naplnený iba v miere, v akej ide o nástroje verejnej politikou všeobecne využívané a len ilustratívne sa môžeme dotknúť aj ekonomických nástrojov, využívaných v aplikovaných verejných politikách. Zjavne je namieste pokúsiť sa o

komplexnejší pohľad na problematiku ekonomických nástrojov verejnej politiky - okrem iného aj s využitím poznatkov ekonomických vied, ale pritom plne na pôde metodológie verejnej politiky.

Následne sa chceme pokúsiť aj o určitú vnútornú štruktúraciu a klasifikáciu ekonomických nástrojov verejnej politiky. Doposiaľ existujú najmä určité kriteriálne nejasnosti v usporiadaní týchto nástrojov. Ako píše M. Potůček (2016, s. 67): „napriek tomu, že typológii nástrojov verejnej politiky venuje odborná literatúra veľmú pozornosť, z ich prehľadu vyplýva, že medzi odborníkmi nepanuje zhoda“.

1 Miesto ekonomických nástrojov v štruktúre nástrojov verejnej politiky

Rôzne vymedzenia a klasifikácie nástrojov verejnej politiky nachádzame už u H. Lasswella, ale spomedzi viacerých významných klasických autorov sa nástrojom verejnej politiky venoval veľmi intenzívne napríklad Michael Howlett, z ktorého klasifikácií môžeme uviesť napríklad nasledovnú, charakterizovanú ako taxonómia základných nástrojov verejnej politiky, využívaných štátom:

Tabuľka 1 Základné nástroje verejnej politiky

ciele	klúčové (nodality)	mocenské (authority)	finančné (treasury)	organizačné (organization)
zmena správania aktérov	poradenstvo výcvik	predpisy poplatky licencie	granty úvery dane	úradná administratíva verejné podniky
monitorovanie správania aktérov	výkazy evidencie	sčítania ľudu konzultácie	prieskumy verejnej mienky policajné hlásenia	vedenie záznamov prieskumy

Prameň: Howlett 2005, s. 36

Nástroje možno typologizovať rôznymi spôsobmi, napríklad: podľa zdrojov alebo kapacít, ktoré si vyžadujú; podľa činnosti, ktorú väčšinou podporujú (napríklad nástroje formulácie, implementácie a evaluácie); podľa priestorových súvislostí a pod. (Turnpenney - Jordan - Benson - Rayner 2015, s. 18). Nilsson (2008, s. 345 - 347) rozlišuje nástroje jednoduché, formálne a zložitejšie atď. Rozšírená je aj klasifikácia nástrojov verejnej politiky do troch veľkých kategórií, ktorú uvádza aj Guy B Peters (1998, s. 38-45), rozlišujúc

- regulačné nástroje, využívajúce právne nástroje pre reguláciu sociálnych a trhových interakcií: aktéri sú povinní konať v rámci niektorých jasne definovaných hraníc toho, čo je povolené a čo nie je povolené. Povinné opatrenia sú zvyčajne podporované hrozbami sankcií v prípadoch nedodržania. Tieto sankcie môžu mať rôzny charakter (pokuty a iné hospodárske sankcie, dočasné odňatie práv a pod.). Niektorí autori sa domnievajú, že sankcionovanie je najdôležitejšou vlastnosťou regulačných nástrojov. Iní vnímajú normatívnu autoritu vlád ako

najdôležitejšiu črtu týchto nástrojov (preto sa zameriavajú na ich normatívno - pozitívnu stránku);

- ekonomické a finančné nástroje, ktoré merujú k rôznym hospodárskym alebo sociálnym činnostiam: vo všeobecnosti môžu zahŕňať ekonomické prostriedky v hotovosti alebo v naturáliách a môžu byť založené na pozitívnych stimuloch (povzbudzovaní, podpore určitých činnostiach) alebo odrádzajúcich opatreniach (odrádzajúcich, obmedzujúcich určité činnosti);
- mäkké nástroje sa vyznačujú tým, že sú dobrovoľné a nedonucovacie, poskytujú odporúčania, ponúkajú dobrovoľné alebo zmluvné dohody. Príkladmi týchto nástrojov sú kampane, etické kódexy, odporúčania, verejno-súkromné partnerstvá.

Spomedzi početných domácich klasifikácií je zrejme najpopulárnejšia modifikovaná klasifikácia M. Beblavého:

Tabuľka 2 Klasifikácia nástrojov verejnej politiky

použité nástroje, formálnosť nástrojov	právne	ekonomické	informačné	administratívne
povinné nástroje (regulácia)	právny rámec (občianske a trestné právo)	regulácia (kontroly cien, množstva produkcie, vstupu a výstupu z priemyselného odvetvia)	priame poskytovanie informácií (povinné zverejňovanie informácií)	priame poskytovanie služieb štátom
	právna úprava (predpisy, povolenia, zákazy, nariadenia vlády, vyhlášky)	dane	nepriame poskytovanie informácií (vydávanie licencií, registrácia a certifikácia)	budovanie infraštruktúry, posilňovanie ľudských zdrojov
zmiešané nástroje (pozitívne a negatívne stimuly)	kvóty, pozitívna diskriminácia	dotácie (kupóny, pôžičky, granty, daňové zvýhodnenia)	poskytovanie a šírenie informácií (kampane)	nepriame poskytovanie služieb pomocou nezávislých organizácií
	rozhodovacia právomoc, inštrukcie, príručky	aukcia práv	nabádanie	
	štandardy, konvencie, usmernenia	dane, užívateľské poplatky	odrádzanie, tmenie nadmerného dopytu	kontrahovanie
dobrovoľné nástroje	etické kódexy, odporúčania, neformálne normy, dobrý príklad, spoločenské zvyky		ceny, rebríčky, kvality	neziskové organizácie
				rodina, komunita
				trh

Prameň: Beblavý 2002, s. 80

Mimochodom - toto členenie nástrojov verejnej politiky takpovediac horizontálne, na nástroje povinné (spravidla ukladané zákonmi alebo inými všeobecne záväznými predpismi),

dobrovoľné a medzi nimi zmiešané, ktoré do našej tradície priniesol M. Beblavý, má vo svetovej teórii verejnej politiky už trvalé zakotvenie - opakovane s ním pracoval už aj M. Howlett (1991).

Aj ďalší autori zaraďujú rôzne podoby ekonomických nástrojov medzi základné skupiny nástrojov verejnej politiky. L. Malíková rozlišuje nástroje legislatívne (ale nazýva ich aj právne), ekonomické, organizačno-administratívne a informačné (Malíková 2003, s. 28 – 31). M. Potůček rozlišuje medzi nástrojmi a) nástroje strategického riadenia (vízie, stratégie, koncepcie, cieľové programy, plány), b) politické deklarácie (vládne vyhlásenia, stanovenie aktuálnych tém a úloh), c) právne a organizačné normy, ich tvorba a aplikácia, d) fiškálne nástroje (regulácia príjmov a výdavov verejných rozpočtov, distribúcia a redistribúcia finančných zdrojov), e) organizovanie, manažment realizácie, f) výchova a indoktrinácia (Potůček 2005). Rozsiahlu klasifikáciu nástrojov zverejnil aj Martin Klus, ktorý rozlišuje nástroje

- právne, ktoré ďalej delí na ◦ formálne, teda záväzné a vynúiteľné ◦ neformálne, teda nezáväzné, resp. odporúčania, prípadne iné motivačné ◦ dekriminalizáciu a legalizáciu ◦ rovnosť a pozitívnu diskrimináciu ◦ delegovanie rozhodovacej právomoci
- ekonomické, tvoriace účasť hospodárskej politiky štátu, ku ktorým patria aj ◦ dane, vrátane daňových prírážok ◦ dotácie, ku ktorým patria aj granty, kupóny, pôžičky, dražby a poplatky
- informačné, do okruhu ktorých patrí ◦ vzdelávanie a šírenie informácií ◦ licencie a certifikáty ◦ presvedčanie a nabádanie, vrátane kampaní ◦ rebríčky, súťaže
- administratívne
- špecifické ◦ legálne: lobbying, petície, nátlakové akcie ◦ nelegálne: klientelizmus, úplatkárstvo, vydieranie (Klus 2007).

Na druhej strane však môžeme konštatovať, že špeciálne ekonomickým nástrojom nie je venovaná osobitná pozornosť¹, čo sa prejavuje jednak v opakovanom sústreďovaní pozornosti niekoľkým vybraným nástrojom (dane, clá a pod.) a súčasne absenciou pozornosti iným nástrojom (napríklad dobrovoľným ekonomickým nástrojom).

Treba pritom upozorniť, že žiadna klasifikácia nefunguje ideálne a zakaždým existujú nástroje, ktoré môžu byť zaradené do jednej a zároveň aj do inej kategórie. Početné ekonomické nástroje sú zakotvené v právnych predpisoch, takže by sme ich mohli považovať aj za nástroje právne. Rovnako aj niektoré nástroje, uvádzané medzi ekonomickými, patria podľa nášho názoru medzi nástroje iných kategórií - napríklad aukcia práv (Beblavý 2002, s. 80, 89) je viac organizačným, prípadne administratívnym ako ekonomickým nástrojom, aj keď má dopad na ekonomické prostredie. Aj preto sme sa pokúsili vychádzať z klasifikácií ekonomických

---

1 Výnimku tvoria štúdie, pojednávajúce o ekonomických nástrojoch v rôznych aplikovaných verejných politikách - ekologickej (Buckley 1991, UNEP 2004 a pod.), zdravotnej (Smed 2007, Faulkner 2011 a pod.) a ďalších, ktorým však často chýba širšie zobecnenie.

nástrojov, teda tých ekonomických prostriedkov, ktoré na usmernenie aktivít hospodárskeho života prezentuje ekonomická teória.

2 Systém ekonomických nástrojov verejnej politiky

V návaznosti na vyššie uvedenú klasifikáciu ekonomických nástrojov verejnej politiky G. B. Petersa uvádza E. Vedung (1968) nasledovné príklady ekonomických nástrojov

- peňažné: a) pozitívne stimuly: finančné transfery, granty, dotácie, úvery so zníženým úrokom, záruky za úvery; b) odrádzajúce nástroje: dane, poplatky, platby, clá, tarify;

- nepeňažné pozitívne: vládou poskytované tovary a služby, súkromné poskytovanie tovarov a služieb na základe verejného obstarávania, poukazy.

Existujú aj podrobnejšie popisy obsahu jednotlivých typov nástrojov, ale v úhrne však aj vďaka tomu (ako aj vďaka tomu, že v toľkých publikáciách sa objavujú v tabuľke obsiahnuté tie isté nástroje) môže vzniknúť dojem, akoby išlo vyčerpávajúci zoznam. V našich i zahraničných prameňoch sa tak hneď opakovane medzi ekonomickými nástrojmi verejnej politiky uvádzajú napríklad dane a clá – ale pritom sú to len príjmové položky štátneho rozpočtu...

Ekonomická teória pritom nie je jednotná v názore na klasifikáciu svojich nástrojov. Všeobecne medzi nimi rozlišujú napríklad nástroje makroekonomické a mikroekonomické.

"Makroekonomika a mikroekonomika nie sú dve ekonomiky, ale dve štruktúrne časti jedného celku národného hospodárstva" (Vincúr a kol. 2006, s. 13). Makroekonomická politika sa pritom zaoberá predovšetkým otázkami makroekonomickej rovnováhy a efektívneho využívania zdrojov, smerujúcim k zabezpečeniu efektívnej realizácie základných celospoločenských cieľov. Mikroekonomická politika je založená na alokácii zdrojov a ich efektívnom využívaní ekonomickými subjektami, najmä podnikovou a podnikateľskou sférou. V rámci makroekonomickej politiky sa potom rozlišujú nástroje rozpočtovej (fiškálnej) politiky, menovej (monetárnej) politiky, medzinárodnej hospodárskej politiky a dôchodkovej politiky (Samuelson - Nordhaus 1999, I. s. 96 - 98, Vincúr a kol. 2006, s. 42, Petříková a kol. 2011, s. 39). V rámci mikroekonomickej politiky zase nástroje politiky ochrany hospodárskej súťaže, štruktúrnej politiky, politiky rozdelenia a príjmovej politiky a sociálnej politiky (Juríčková 2007, s. 24-25). Samozrejme aj táto klasifikácia, z ktorej budeme v ďalšom texte vychádzať, je limitovaná jej východiskami, ktorými sú existencia zmiešanej ekonomiky a keynesovské chápanie hospodárskej politiky, základom ktorého sú štátne zásahy do ekonomiky, zamerané na jej stabilizáciu. Je zrejmé, že v kontexte verejnej politiky si táto klasifikácia žiada doplnenie o špecifické ekonomické nástroje, využívané mimovládnymi sektormi - trhom a občianskou spoločnosťou.

Rozhodujúcou časťou ekonomických nástrojov však v súčasnosti skutočne disponuje štát, najmä jeho výkonné orgány (vláda, ministerstvá, ďalšie ústredné orgány štátnej správy), verejnoprávne korporácie (Národná banka Slovenska, Sociálna poisťovňa, Všeobecná

zdravotná poisťovňa), resp. samospráva (územná, univerzitná a pod.), ktorých pôsobnosť v tejto sfére je regulovaná zákonmi. Samotný tento fakt rámcuje vzťah týchto nástrojov k verejnej politike, keďže v zmysle Stanoviska Ústavného súdu č. 8/96 „verejným záujmom je v zákone vyjadrený účel“.

2.1 Fiškálne nástroje verejnej politiky

Abstrahujúc od rozdielov vo vymedzení fiškálnej a rozpočtovej politiky², sú to predovšetkým nástroje rozpočtovej politiky, ktoré sú najčastejšie uvádzané medzi nástrojmi verejnej politiky (Ochrana a kol., 2010, s. 75). Sú to predovšetkým rozpočty – a keďže hovoríme o verejnej politike, sú to najmä **verejný rozpočty**, predovšetkým štátny rozpočet, ale aj všetky ostatné rozpočty, patriace do rozpočtovej sústavy, čiže rozpočty obcí a VÚC, ako aj štátne fondy a účelové fondy a rozpočty verejnoprávných neziskových organizácií, napríklad verejných vysokých škôl (Sabayová - Presperinová 2018, s. 62). M. Potúček považuje **štátny rozpočet** za najvýznamnejší verejnopolitický nástroj štátnej správy (2016, s. 73, porovnaj tiež Sabayová - Presperinová 2018, s. 83). Verejnopolitický charakter štátneho rozpočtu vyjadruje najmä jeho rozdeľovacia funkcia, ktorá spočíva v tom, že "štátny rozpočet

- prostredníctvom rozpočtových zdrojov nenávratným spôsobom centralizuje časť finančných prostriedkov jednotlivých sektorov, dôchodkov podnikov a obyvateľstva v prospech celého štátu, celej spoločnosti,

- prostredníctvom rozpočtových výdavkov nenávratným spôsobom poskytuje peňažné prostriedky jednotlivým sektorom, podnikom, organizáciám alebo obyvateľstvu" (Vincúr a kol. 2006, s. 160). Najmä u rozpočtu štátneho, ako aj u rozpočtov VÚC a obcí je veľmi zreteľne prítomné kolektívizované rozhodovanie, sprevádzajúce celý proces ich tvorby, čerpania i kontroly (zodpovedajúcich etapám formulácie, implementácie a evaluácie v cykle verejnej politiky - porovnaj Konečný 2018a)³.

S určitými špecifikami sa to týka aj ďalších **mimorozpočtových fondov** (ktoré sú ekonomickou teóriou v platnej klasifikácii v SR takisto súčasťou rozpočtovej sústavy), ktoré majú verejnoprávny charakter a pôsobia na základe zákona. Sú to jednak **štátne účelové fondy**, ktoré majú hospodársky charakter, ako napríklad v podmienkach SR Štátny fond rozvoja bývania, Environmentálny fond a pod. Patria sem aj **fondy netrhového charakteru** -

---

² Cieľom rozpočtovej politiky je štátny rozpočet. cieľom fiškálnej politiky je stabilizácia ekonomiky, pričom štátny rozpočet je nástrojom fiškálnej politiky (Petříková a kol. 2011, s. 43).

³ Štátny rozpočet ako nástroj fiškálnej politiky pritom nemožno úplne stotožňovať so štátnym rozpočtom ako nástrojom verejnej politiky. Časť jeho príjmov (napr. splátky z poskytnutých úverov) nemusi vždy vykazovať znaky verejnopolitických nástrojov, aj keď iné takéto charakter majú, hoci sa na to v literatúre z oblasti verejnej politiky niekedy zabúda. Patria sem napríklad príjmy z predaja štátneho majetku, ako na to v súvislosti s privatizáciou upozornil už vyššie citovaný M. Potúček (2016, s. 74). Každú položku príjmov a výdavov všetkých verejných rozpočtov by bolo potrebné skutočne posudzovať nielen z hľadiska ekonomických (stabilizačných) kritérií, ale aj z hľadiska verejnopolitických kritérií, t. j. predovšetkým z hľadiska verejného záujmu.

fondy zdravotného a sociálneho zabezpečenia (dôchodkového, nemocenského, úrazového poistenia a poistenia v nezamestnanosti), ktoré majú verejnoprávny charakter ale zároveň významnú účasť štátu. Štátne účelové fondy sú právnickými osobami, zriadenými zákonom na financovanie osobitne určených úloh štátu. Zákon ustanovuje tiež ich správcu, ktorým je ústredný orgán štátnej správy (Sabayová - Presperínová 2018, s. 95).

Ďalšiu skupinu tvoria **neštátne účelové fondy**, ktorých väzba na štátny rozpočet nie je obligatórna ale len fakultatívna, nakoľko sú tvorené nielen zo štátnych prostriedkov ale aj z prostriedkov trhových subjektov, napríklad príspevkov, splátok poskytnutých úverov atď., ktoré sa takto tiež stávajú fiškálnymi nástrojmi verejnej politiky: napríklad Slovenský pozemkový fond či Fond rozvoja vidieka. Niektoré z nich majú charakter **zaisťovacích fondov** - ako napr. Fond ochrany vkladov, Garančný fond investícií, pripravovaný rizikový fond pre poľnohospodárov, ale napr aj Garančný fond v rámci sociálneho poistenia. Neštátny ale verejnoprávny charakter s fakultatívnymi väzbami na štátny rozpočet má napr. aj Protidrogový fond, ktorý vykazuje už väzby nielen na trhové prostredie ale aj na prostredie občianskej spoločnosti. Všetky tieto fondy disponujú vlastnými špecifickými, najčastejšie grantovými či dotačnými mechanizmami. V orgánoch týchto fondov sa spravidla rozhoduje kolektívizovane a prijaté rozhodnutia by mali sledovať verejný záujem. Napríklad u Sociálnej poisťovne a zdravotných poisťovní (Všeobecnej zdravotnej poisťovne) má toto kolektívizovanie záujmov charakteristické znaky tripartitného vyjednávania.

Obdobne v prípade **rozpočtov verejných vysokých škôl** na kolektívizovanom rozhodovaní o čerpaní participujú napríklad parciálne aj orgány vysokoškolskej samosprávy, v prípade rozpočtov verejnoprávnych inštitúcií a verejných podnikov ich správne a dozorné rady, prípadne akcionári (Slovenská konsolidačná a.s.) či spoločníci.

Štátny rozpočet ako celok je nástrojom fiškálnej politiky, jeho jednotlivé **kapitoly** sú hlavnými ekonomickými nástrojmi štátnej hospodárskej, sociálnej, vzdelávacej, zdravotnej atď. politiky (Medved' a kol. 2005, s. 97), rozpočty obcí sú nástrojom komunálnej politiky atď. Rovnakú funkciu z hľadiska evaluačnej fázy cyklu tvorby verejnej politiky plní potom **štátny záverečný účet** ako ekonomický nástroj.

Významnými nástrojmi verejnej politiky sú potom príjmy a výdavky jednotlivých rozpočtov: a hoci verejné rozpočty ako celky možno považovať za nástroje verejnej politiky, nie všetky ich príjmy a všetky ich výdavky možno zahŕňať medzi takéto nástroje.

Medzi **príjmami** tvoria hlavnú skupinu ekonomických nástrojov verejnej politiky hlavne **dane** ako obligatórne, nenávratné, neúčelové, neekvivalentné a spravidla pravidelné platby, pričom najmä ich neúčelovosť a neekvivalentnosť problematizuje ich využitie ako nástrojov verejnej politiky, kladúc zvýšené nároky na kolektívizovanie záujmov, ktorých presadzovaniu majú slúžiť. "Dane sa dajú použiť ako nástroj verejnej politiky, ktorý má vzbudiť želané správanie alebo odradiť od neželaného správania" (Beblavý 2002, s. 86). Daňovými príjmami štátneho

rozpočtu sú a) dane z príjmov a kapitálového majetku: daň z príjmov právnickej osoby a daň z príjmov vyberaná zrážkou. b) dane za tovary a služby: daň z pridanej hodnoty, spotrebné dane za alkoholické nápoje (lieh, víno, medziprodukt a pivo), za elektrinu, uhlie a zemný plyn, za minerálny olej (napr. motorová nafta, motorový benzín, mazací olej, vykurovací olej, LPG a ďalšie), za tabakové výrobky a tabakovú surovinu, c) dane z požívania tovarov a z povolenia na výkon činnosti: daň z motorových vozidiel, daň z úhrad za dobývací priestor. d) dane z medzinárodného obchodu a transakcií, napr. podiel na výbere cla, e) **sankcie** uložené v daňovom konaní (daňovými a colnými úradmi) a sankcie súvisiace s úhradou dane – úľavy zo sankcií alebo odpustenie sankcie, odpustenie daňového nedoplatku, povolené úľavy na dani (Sabayová - Presperínová 2018, s. 114-115). „Hlavným účelom daní je zvyčajne získať prostriedky používané na financovanie výdavkov verejného sektora“ (Adamcová - Klus 2006, s. 55) - v tomto zmysle vystupujú ako nástroj fiškálnej politiky, ale keď sa používajú "ako nástroj verejnej politiky, ktorý má vzbudiť želané správanie, alebo odradiť od neželaného správania“ (Adamcová – Klus 2006, tamže), vystupujú v ekonomickej klasifikácii už ako nástroj dôchodkovej politiky, o ktorej budeme hovoriť v ďalšom texte. Týka sa to všetkých **priamych daní** (daň z príjmov, z nehnuteľností, z motorových vozidiel, daň z psa, za užívanie verejného priestranstva, za ubytovanie, predajné automaty, nevýherné hracie prístroje a vjazd a zotrvanie vozidla do historickej časti mesta) ale aj väčšiny **nepriamych daní** (spotrebné dane z minerálneho oleja, vína, piva, liehu a tabakových výrobkov), aj keď u niektorých možno ich demotivačný dopad na reguláciu spotreby vnímať len ako hypotetický (a ešte viac u DPH či cestnej dani) (Šálka - Dobšinská - Sujová 2015, s. 77). Možno výnimku tvoria z tohto hľadiska dane ekologické, alebo tzv. Pigouova daň, ktoré primárne nemajú za cieľ regulovať produkciu, ako skôr vytvárať vo verejných rozpočtoch zdroje na kompenzáciu ekologických dopadov alebo (iných) negatívnych externalít (Mankiw 1999, s. 224)⁴.

S daňami súvisí aj ich výber - a v súvislosti s tým naberajú na význame aj tzv. samovymáhacie mechanizmy (Pomeranz 2013), ktoré z nášho hľadiska sú zaujímavé práve zapojením verejnosti do výberu daní, ako to ukazuje napríklad aj skúsenosť s tzv. **bločkovou lotériou**, zvyšujúcou verejnú kontrolu nad výberom dane z pridanej hodnoty.

Z hľadiska dosahovania lepšieho výnosu a výberu daní lepšie parametre dosahujú **asignačné dane** (ktoré sú špecifickým vyjadrením kolektivizovaného verejného záujmu – porovnaj Široký 1999) (u nás napr. 2% a za určených podmienok 3% z príjmu fyzických osôb zo závislej činnosti, ktoré môže daňovník nasmerovať do príjmov vybraných subjektov tretieho sektoru), ktorých výnos má určený účel. **Daňové bonusy** možno považovať za určitú podobu negatívnej

---

4 Okrem ekologických daní majú takto pôsobiť aj ekologické poplatky (za znečistenie ovzdušia a vody, za uskladňovanie resp. zneškodňovanie odpadu, za registrované emisie a pod.), platby za čerpanie prírodných zdrojov, sankcie za ekologicky neprípustné správanie občanov a inštitúcií či za prekročenie ekologických obmedzení (emisii, hluku, prašnosti, vibrácií, žiarenia, ťažby, výlovu a pod.) (Vincúr a kol. 2006, s. 301 - 302).

dane (Samuelson - Nordhaus 1999, II. s. 381) alebo **daňové úľavy** (motivujúce napríklad k zvýšenej tvorbe majetku, porovnaj Šálka - Dobšínská - Sujová 2015, s. 90) – ich využiteľnosť je daná najmä ich lepšou adresnosťou, tlmiacou obligatornosťou daní. "Daňové úľavy sú formou odpustenia dane, napríklad jej odklad, odpočítanie/zrážka, kredity, alebo preferenčné sadzby, ktoré závisia od nejakej činnosti alebo nečinnosti" (Beblavý 2002, s. 86).

Spomedzi **nedaňových príjmov** štátneho rozpočtu niektoré nevykazujú výraznejšie charakteristiky, ktorými by sme ich vnímali ako nástroje verejnej politiky, hoci nepochybne ostávajú súčasťou fiškálnej politiky štátu: takými sú zrejme príjmy z podnikania a z vlastníctva majetku či kapitálové príjmy, úroky z tuzemských a zahraničných úverov, pôžičiek a návratných finančných výpomocí. Naproti tomu **administratívne poplatky a iné poplatky a platby**⁵, ale aj niektoré iné nedaňové príjmy, napríklad odvody z lotérií, hazardných a iných podobných hier. Odvody z výnosov lotérií tvoria napríklad základ financovania grantových schém ministerstiev.

V porovnaní s daňami sú poplatky takými nedaňovými príjmami verejných rozpočtov, ktoré sú účelové, ekvivalentné a dobrovoľné, čiže oveľa presnejšie a diferencovanejšie môžu kopírovať záujmy, ktorých presadzovanie sa nimi sleduje. Týka sa to najmä užívateľských poplatkov (menej správnych, administratívnych poplatkov, u ktorých nie je ich dobrovoľnosť evidentná – snáď až na poplatky za vydávanie licencií). V súčasnosti sa u nás vo verejnej politike stretávame napríklad s využívaním takých nástrojov akými sú poplatky za prenájom pozemkov, budov, priestorov a objektov, poplatky za jasle, materské školy a školské kluby detí a za stravné a pod. Môžu mať aj sankčný charakter ako napr. za vypúšťanie odpadových vôd a za znečisťovanie ovzdušia, či všeobecne pokuty, penále a iné sankcie za porušenie predpisov. Užívateľské poplatky možno tiež chápať ako »cenu« za určitý typ konania. "Túto cenu možno vnímať ako pokutu, ktorá má odradiť od nežiadúceho správania a financovať odstránenie jeho následkov či iné užitočné aktivity. Užívateľské poplatky sú kombináciou regulácie právnymi úpravami a trhových nástrojov. Regulačný aspekt súvisí s tým, že vláda stanovuje poplatok za aktivitu bez toho, že by ju zakazovala alebo obmedzovala. Rozsah skutočne realizovanej aktivity určia trhové sily. Náklady na poplatky vedú jednotlivcov a organizácie k finančnej analýze a rozhodnutiu, či sa konkrétnej aktivite úplne vzdajú, alebo ju znížia na úroveň, kde ešte výnosy prevyšujú náklady" (Beblavý 2002, s. 90 - 91, Adamcová – Klus 2006, s. 59).

---

5 Súdne poplatky, tržby z predaja kolkových známok, puncovné poplatky, správne poplatky, paušálne náhrady za udeľovanie víz, udržiavacie poplatky za patent, licencie, pokuty, penále a iné sankcie, poplatky a platby, poplatky a platby z nepriemyselného a náhodného predaja (za správu frekvencií, technickú reguláciu, z výnosov z mýta na koncesných cestách, za opravu a údržbu vozoviek) (Sabayová - Presperinová 2018, s. 115).

Okrem daňovej politiky tvorí súčasť príjmovej politiky a teda aj príjmovej strany verejných rozpočtov politika štátneho dluhu⁶ a štátnych úspor a súčasť **výdavkovej politiky** potom celá problematika **verejných výdavkov**, transferov a dotácií. "Prostredníctvom výdavkov štát zabezpečuje plnenie svojich základných funkcií na úseku štátnej správy, obrany a bezpečnosti štátu, ale zabezpečuje aj niektoré potreby obyvateľstva poskytovaním služieb v školstve, zdravotníctve a v kultúre, zabezpečuje občanov v prípade nemoci, na dôchodku, v prípade nezamestnanosti" (Sabayová - Presperínová 2018, s. 117).

Patria sem **transfery** z rozpočtových kapitol štátneho rozpočtu do rozpočtových kapitol (výdavky a príjmy ministerstiev a iných štátnych organizácií, samostatne vyčlenené v rozpočte). "Účelom transferu je finančne motivovať organizácie, aby robili želanú aktivitu" (Beblavý 2002, s. 87). Transfer môže byť len finančný vo forme príspevkov, dotácií a iných finančných vzťahov. Ide napríklad o transfery na krytie schodku fondov sociálneho a zdravotného poistenia, transfery verejným vysokým školám, transfery obciam na prenesený výkon štátnej správy a pod.

Patrí sem s celou škálou vlastných špecifických nástrojov aj **štátna pomoc**, resp. tzv. minimálna pomoc (pomoc zo štátnych prostriedkov, ktorá nenarúša hospodársku súťaž, a ktorá môže byť vo verejnom záujme poskytovaná podnikateľským i nepodnikateľským subjektom, ktoré realizujú hospodársku činnosť (Vlachynský a kol. 2014). Štátna pomoc je súčasťou tzv. konkurenčnej politiky v rámci politiky hospodárskej súťaže (Vincúr a kol. 2006, s. 129), o ktorej sa zmienime ďalej.

Transfery následne smerujú ako **dotácie** či **príspevky do rozpočtov** štátnych a komunálnych rozpočtových a príspevkových organizácií, plniacich úlohy vo verejnom záujme alebo aj do verejných rozpočtov nižších stupňov. Takýto charakter majú aj tzv. **podielové dane** (daň z príjmov fyzickej osoby zo závislej činnosti z podnikania, z inej samostatnej zárobkovej činnosti a z prenájmu), ktorých výnos sa delí medzi niekoľko verejných rozpočtov. **Dotáciami** sa potom rozumejú nenávratné finančné príspevky poskytnuté z rozpočtu na vymedzený účel alebo aj bez tohoto vymedzenia účelu, znamenajú však pravidelný prídelený peňazí (Sabayová - Presperínová 2018, s. 127). Predstavujú nenávratnú finančnú pomoc štátu, alebo inej autority verejného práva vybraným subjektom, na zabezpečenie určitých činností a úloh - napríklad **dotácie na zabezpečenie základnej dopravnej obsluhy autobusovým prepravcom** z rozpočtov vyšších územných celkov. **Subvencie** sú nenávratnou finančnou pomocou hospodárskym subjektom bez ohľadu na právnu formu a spôsob financovania. Ako spôsob podpory z verejného fondu je zameraná na rozvoj určitých činností vo verejnom záujme⁷. Pod

---

6 Poznámka 3) platí aj pre jednotlivé štátne deficity, ktorých kumuláciou vzniká štátny dlh, ako aj na štátne finančné aktíva (najmä pôžičky súkromnému sektoru, štátny podiel na akciovom majetku).

7 "V našom ponímaní bude pod subvenciou chápaná finančná podpora vlády, alebo verejno-právnej inštitúcie vybranému subjektu, resp. určitá (štátna) podpora vo význame označenia pre • priame prevody peňažných prostriedkov (napr. príspevky, pôžičky), alebo pasív (napr. záruky na úver), •

pojmom návratná **finančná výpomoc** sa rozumie pôžička, resp. prechodná výpomoc bez úroku poskytnutá z rozpočtu na vymedzený účel. Transfermi sú aj **granty**, čiže účelové príspevky na verejne prospešný účel, z ktorých sa neplatí žiaden úrok a tieto bývajú obvykle nevratné, obyčajne sú poskytované na základe predloženého projektu v rámci výberovej súťaže. "Základným predpokladom udeľovania grantov je súťaž medzi možnými žiadateľmi" (Beblavý 2002, s. 88, Klus 2007, s. 83). Granty si často vyžadujú spolufinancovanie (Sabayová - Presperínová 2018, s. 91, 128).

Z hľadiska verejnej politiky sú dôležité aj investičné (kapitálové) výdavky – najmä v súvislosti s finančným zabezpečením administratívno-organizačných nástrojov (zabezpečenie materiálnych podmienok realizácie verejnej politiky). V praxi verejnej politiky sa však najčastejšie stretávame s výdavkami bežnými, ktorých podstatnú časť tvoria obligatórne (mandatórne) výdavky, vyplývajúce zo zákona. Väčšina z nich má nenávratný a neekvivalentný charakter, aj keď napríklad pôžičky môžu byť aj návratné.

2.2 Monetárne nástroje verejnej politiky

Monetárna politika (nazývaná tiež peňažná a úverová politika či menová politika⁸) je proces, ktorým menové inštitúcie regulujú množstvo peňazí v obehu. To samo o sebe má zásadný vplyv na verejnú politiku, nakoľko to (minimálne cez infláciu) ovplyvňuje celý život spoločnosti. Konkrétnych monetárnych nástrojov, vplyvajúcich na verejnú politiku, je však len niekoľko. Sú to najmä nepriame nástroje, predovšetkým **diskontná sadzba**, čo je "úroková sadzba za ktorú centrálna banka poskytuje obchodným bankám úvery, a táto nepriamo ovplyvňuje sadzby všetkých úrokov, ktoré obchodné banky počítajú svojim klientom" (Vincúr a kol. 2006, s. 170). Takto zásadne ovplyvňuje **úrokové sadzby**, ktoré majú zásadný vplyv na sklon obyvateľstva k vytváraniu úspor alebo - naopak - k čerpaniu pôžičiek a **úverov** (Mankiw 1999, s. 581). „Úvery od vlády/verejných inštitúcií za nižšiu ako trhovú úrokovú sadzbu sú tiež formou dotácie. Celá suma pôžičky sa však nemôže chápať ako dotácia, len rozdiel medzi úrokom z daného úveru a úrokom na trhu“ (Beblavý 2002, s. 89, Adamcová – Klus 2006, s. 58, Klus 2007, s. 85).

---

odpustenie určitých verejných príjmov (napr. clá, dane, úroky), • akúkoľvek formu príjmovej či cenovej podpory, ktorá ovplyvní vývoz konkrétneho výrobku z územia ak je to žiaduce, alebo má za následok zníženie dovozu určitého produktu tým, že podporí tuzemský subjekt, aby zabezpečil jeho konkurencieschopnosť (typické pre poľnohospodárske produkty)" (Sabayová - Presperínová 2018, s. 128).

⁸ Monetárna politika vyjadruje spôsoby a nástroje dosahovania peňažných cieľov v uzatvorenej domácej ekonomike. Menová politika je sústava menových a peňažných procesov, vzťahov, nástrojov a inštitúcií, vyjadrujúcich peňažnú politiku otvoreného hospodárstva danej krajiny (Petríkova a kol. 2011, s. 55).

Nástrojom monetárnej politiky je potom aj regulácia **spotrebiteľských úverov**. Ak úroky rastú, dochádza u obyvateľstva k poklesu nákupov predmetov dlhodobej spotreby - v opačnom prípade agregátny dopyt po tovaroch a službách rastie (Šutaj-Eštok a kol. 2006, s. 153).

2.3 Dôchodkové nástroje verejnej politiky

Dôchodková a príjmová politika štátu sa zameriava na reguláciu príjmov a dôchodkov ale aj cien a úrokov, čím ovplyvňuje ich vzájomnú rovnováhu v záujme stabilizácie kvality života spoločnosti. Pracuje teda s takými kategóriami ako sú mzdy, zisky, dane, nájomné, úroky, poplatky, pokuty a penále. "Dôchodková (príjmová) politika sa často zamieňa so mzdovou politikou. Tieto dve politiky sú previazané, mzdová politika je súčasťou príjmovej. Tak ako príjmy sú širším pojmom ako mzdy, tak aj príjmová politika je širším pojmom ako mzdová" (Vincúr a kol. 2006, s. 265).

Pokiaľ ide o nástroje mzdovej (príjmovej) politiky, väčšina sa využíva aj v rámci štruktúry nástrojov verejnej politiky. Viacerými svojimi nástrojmi spadá táto politika do mikroekonomickej sféry, ale z hľadiska makroekonomického zohráva rolu napríklad taký nástroj, ako je **minimálna mzda**, najmä ak je v danej krajine stanovená zákonom, podobne tiež **tarifné mzdy** vo verejnom sektore a pod. Podobnú funkciu vo vzťahu k dospelému ekonomicky neaktívnemu obyvateľstvu môže plniť (tam kde je stanovený) **minimálny dôchodok**, resp. všeobecne **životné (sociálne, existenčné) minimum** (prípadne dnes už aj všeobecný **minimálny garantovaný príjem**). Svoju rolu tu zohrávajú aj všetky formy zdanenia pracovných príjmov - tzv. **rovná daň** (Petříková a kol. 2011, s. 102 - 103) vs. **progressívne zdaňovanie**. Ďalšie nástroje, ktoré sa niekedy uvádzajú v súvislosti s mzdovou politikou (podpora v nezamestnanosti, sociálne dávky, starobné a invalidné dôchodky, podpora rodín s deťmi a pod.) majú podľa nášho názoru už skôr mikroekonomické charakteristiky a budeme sa nimi zaoberať v ďalšom texte.

Aj početné nástroje cenovej politiky sa využívajú ako nástroje verejnej politiky. Cena je základným makroekonomickým nástrojom, uvádzajúcim do súladu ponuku a dopyt. K základným ekonomickým verejnopolitickým nástrojom tu sú **regulované ceny**, ale nepriamo tu môže pôsobiť **diferencovaná daň** z pridanej hodnoty, **garantované výkupné ceny** a pod. Na nástroje monetárnej politiky - najmä na úrokové sadzby - nadväzujú v dôchodkovej politike napr. **záruky na úver, zlacnené úvery, príspevky k úverovým splátkam** a pod.

2.4 Zahranično-obchodné nástroje verejnej politiky

Oproti minulosti mierne klesol (v Európskej únii) význam **cla** ako nástroja verejnej politiky, ktoré tvorí takisto príjmovú položku štátnych rozpočtov. Naďalej sa však v rámci stabilizačného pôsobenia nástrojov hospodárskej politiky aj tu uplatňujú aj vo verejnom záujme napríklad

dovozné kvóty, prípadne **dovozné prirážky** ku clu a pod., napríklad vo vzťahu k štátom mimo Európskeho hospodárskeho priestoru.

V podmienkach voľného trhu Európskej únie sa v minulosti častejšie uplatňovalo aj stanovovanie kvót pre produkciu určitých tovarov (mlieka, masla, vína ...), prípadne tiež dovozné kvóty, ktorými možno ovplyvňovať určité segmenty spotreby vo verejnom záujme (Ivanová 2004, s. 270-273). V súčasnosti sa nevylučujú **zákazy alebo obmedzenia dovozu, vývozu alebo tranzitu tovaru**, odôvodnené princípmi verejnej morálky, verejným poriadkom, verejnou bezpečnosťou, ochranou zdravia a života ľudí a zvierat, ochranou rastlín, ochranou národného kultúrneho bohatstva, ktoré má umeleckú, historickú alebo archeologickú hodnotu, alebo ochranou priemyselného a obchodného vlastníctva - čiže vo verejnom záujme. Tieto zákazy a obmedzenia však nesmú byť prostriedkami svojoľnej diskriminácie alebo skrytého obmedzovania obchodu medzi členskými štátmi.

2. 5 Mikroekonomické nástroje verejnej politiky

Hoci makroekonomiu a mikroekonomiu nemožno od seba striktno oddeľovať (ako to vidieť aj na celom rade nástrojov), predsa len v makroekonomických nástrojoch je viac prítomný rozmer stabilizačný, zatiaľ čo mikroekonomické nástroje smerujú v jednotlivých subpolitikách k zabezpečeniu optima a hľadaniu rovnováhy spotreby u jednotlivých subjektov tak, aby dosiahli maximum úžitku. To možno samo osebe považovať za verejný záujem.

Štát v podmienkach trhového mechanizmu preto zasahuje do ponuky a dopytu priamo alebo nepriamo.

Priame ekonomické nástroje sa týkajú najmä **regulovaných cien**, k čomu štát siaha najmä tam, kde nedokonalá konkurencia vytvára podmienky, blížiace sa k postaveniu monopolu na trhu. Ide najčastejšie o stanovenie maximálnej ceny, ale niekedy aj cien minimálnych (napríklad minimálnych výkupných cien poľnohospodárskych výrobkov). Iné nástroje sa snažia dosiahnuť tento efekt nepriamo. Patrí k nim svojimi dopadmi na spotrebiteľa aj spotrebné dane či daň z pridanej hodnoty, ale špecificky rôzne **subvencie**, smerujúce k hospodárskym subjektom a zamerané na konkrétny verejnopolitický cieľ, čo sa týka predovšetkým tzv. výrobných subvencií, smerujúcich do produkcie žiadúcich tovarov a menej pokiaľ ide o tzv. exportné subvencie, ktoré majú za cieľ len podporu exportu - opačnú funkciu plní aj **clo**, o ktorého makroekonomickej funkcii sme sa už zmienili (tamže, s. 262 - 269).

Na mikroúrovni sa sformovali aj početné ďalšie ekonomické nástroje politiky

- ochrany spotrebiteľa, napr. **finančné odškodnenie** pri meškaní leteckých a železničných spojov, **zľavy** z ceny vadného výrobku, vrátenie kúpnej ceny a pod.;

- štruktúrnej, smerujúcej k podpore určitých odvetví, sektorov alebo regiónov (Vincúr a kol. 2006, s. 194, Petriková a kol. 2011, s. 81), napr. **šrotovné, štátne prémie k stavebnému sporeniu, financovanie exportných úverov, garantované pôžičky, daňové prázdniny,**

zelená nafta, odškodnenia poľnohospodárov (za sucha, za záplavy, za škody spôsobené určenými druhmi zvere a pod.), cenové garancie (výkupné ceny poľnohospodárskych produktov) atď. U nás majú zatiaľ menšiu tradíciu štátom distribuované kupóny

- príjmovej, napr. **daňové bonusy, bezplatné železničné cestovné**, ale tiež nástroje sociálnej podpory študentov (sociálne, motivačné **štipendiá, príspevok na stravovanie a ubytovanie**, športové a kultúrne aktivity a pod.), ktoré sú hradené z transferu z rozpočtovej kapitoly ministerstva školstva⁹ (Sabayová - Presperínová 2018, s. 94-95). Patria sem aj rôzne so štátneho rozpočtu dotované či subvencované tovary a služby (napr. **potravinová pomoc, regulované ceny** – tepla, vody, plynu a pod., ďalej **kupóny** na bezplatné či zľavnené tovary a služby (v USA napríklad rozšírený program potravinových lístkov v pôsobnosti federálneho ministerstva poľnohospodárstva). „Kupóny majú určitú nominálnu finančnú hodnotu a štát ich ponúka spotrebiteľom konkrétneho tovaru alebo služby za určitých podmienok“ (Beblavý 2002, s. 88, Adamcová – Klus 2006, s. 57, Klus 2007, s. 85).

- sociálnej, napr. **štátne sociálne dávky** (príspevok pri narodení dieťaťa, príspevok na viac súčasne narodených detí, príspevok na pohreb, rodičovský príspevok, prídavok na dieťa, príplatok k prídavku na dieťa, príspevky na podporu náhradnej starostlivosti o dieťa, príspevok na starostlivosť o dieťa a ďalšie), **peňažné príspevky na kompenzáciu ťažkého zdravotného postihnutia, peňažné príspevky v nezamestnanosti** (náhrada časti cestovných výdavkov, príspevok na samostatnú zárobkovú činnosť, príspevok na vykonávanie absolventskej praxe, príspevok na aktivačnú činnosť formou menších obecných služieb alebo formou dobrovoľníckej služby atď.)¹⁰ a pod. ako aj **nástroje sociálneho a zdravotného poistenia** - starobného, pozostalostného, úrazového, invalidného, garančného, poistenia v nezamestnanosti (vrátane podpory v nezamestnanosti), teda výdavky rozpočtov Sociálnej poisťovne a Všeobecnej zdravotnej poisťovne ako subjektov vo verejnom sektore. Tieto rozpočty sú v prípade bilančného rozdielu (schodku) sanované zo štátneho rozpočtu (Sabayová - Presperínová 2018, s. 93-94). "Sociálne príjmy sú súčasťou celkových príjmov domácnosti (v čom je ich mikroekonomický charakter - pozn. SK), stanovovanie sociálnych príjmov je predmetom sociálnej politiky, nie dôchodkovej politiky (hoci tieto dve politiky úzko súvisia)" (Vincúr a kol. 2006, s. 266). Znižovaním daňového zaťaženia a nárastom uplatňovania mikroekonomických nástrojov verejnej politiky dochádza v domácnostiach k zvýšeniu disponibilného osobného príjmu a k rastu spotreby (Šutaj-Eštok a kol. 2007, s. 154).

---

⁹ Ďalšie štipendiá môže škola vyplácať zo svojho štipendijného fondu.

¹⁰ M. Potůček uvádza ako samostatnú skupinu nástrojov verejnej politiky verejné sociálne služby, kam zaraďuje nástroje politiky zamestnanosti, zdravotnej politiky, sociálnej politiky a vzdelávacej politiky (2016, s. 74), podľa nášho názoru však ide o nástroje skôr organizačného ako primárne ekonomického charakteru.

Všeobecne možno oblasť mikroekonomických nástrojov verejnej politiky považovať za najpestrejšiu - z hľadiska klasifikácie fiškálnych nástrojov ide zväčša o zámerné (diskrétne) opatrenia.

Napokon aj v prípade verejných rozpočtov, väčšina príjmov ktorých je tvorená na základe zákonom či ináč stanovenej povinnosti, sa stretávame (aj keď z hľadiska praxe skôr len hypoteticky) aj dobrovoľne poskytovanými príjmami, akými môžu byť dary a výnosy verejných zbierok – aj keď tento typ príjmov je charakteristický (práve vďaka jeho dobrovoľnosti) skôr ako ekonomický nástroj verejnej politiky v prostredí občianskej spoločnosti.

3 Nástroje mimo sféry verejných financií

Ekonomickými nástrojmi disponuje však verejná politika aj mimo sféry verejných financií. Platí tu, že verejný záujem je širší ako verejná potreba a môže byť uspokojovaná aj mimo verejných financií (Hunčová 1999, s. 174).

Na rozhraní pôsobenia štátu a trhu sa ako nástroj verejnej politiky nachádza **aukcia práv**, ktorú môžeme - ako sme uviedli už na začiatku - považovať skôr za organizačno-administratívny, ale prípadne aj za ekonomický nástroj. „V situáciách, v ktorých nemôže účinne fungovať trh, môže vláda napodobniť trhové procesy. Štát určí fixné množstvo práv na poskytovanie alebo užívanie tovaru alebo služieb, ktoré sa môže presunúť pomocou aukcie (dražby) na súkromného poskytovateľa a trh. Tí, ktorí majú najväčší záujem poskytovať alebo užívať daný tovar, sa musia na aukcii uchádzať o právo poskytovať alebo užívať tovar a ponúknuť cenu, akou si cenia dané právo. Inými slovami, právo na poskytovanie a/alebo užívanie tovaru alebo služby sa môže priamo predať cez aukciu tomu, kto si toto právo najviac cení“ (Adamcová – Klus 2006, s. 58). V tom sa zároveň aukcia líši od poskytovania licencií. Aukcia práv z hľadiska verejnej politiky zvyšuje fiškálnu transparentnosť - z hľadiska ekonomického zase znižuje deficit hotovosti (Allen - Tommasi 2002, s. 295).

Aj v prostredí trhu sa stretávame s nástrojmi, slúžiacimi k ekonomickému zabezpečeniu realizácie kolektívizovaných záujmov. Prostredníctvom kolektívneho vyjednávania sa riešia napríklad otázky výšky mzdy nielen na firmovej úrovni, ale aj na úrovni odvetvovej a v podobe generálnej dohody aj na úrovni celoštátnej¹¹.

---

11 Takto je napríklad stanovovaná aj minimálna mzda v cca polovici krajín Európskej únie – v druhej polovici krajín je minimálna mzda stanovená zákonom ako záväzná pre všetkých, ktorí vykonávajú platenú prácu na území danej krajiny. Tento rozdiel je vyjadrením skutočnosti, že nie je jednoznačne preukázateľné, že pre určenie minimálnej mzdy zákonom disponuje štát dostatočne kolektívizovanou legitimitou.

3.1 Ekonomické nástroje verejnej politiky z prostredia trhu

Trhové prostredie generuje celý rad aktérov verejnej politiky, najmä v segmentoch trhu výrobných faktorov, kde dochádza ku kolektivizovaniu nadindividuálnych záujmov na trhu práce (odbory vs. združenia výrobcov), pôdy (združenia vlastníkov vs. združenia nájomcov) i kapitálu, ale aj na trhu tovarov a služieb (spotrebiteľské združenia vs. združenia producentov). Základný typ nástrojov v tomto prostredí reprezentujú zmluvy (kolektívne zmluvy, spotrebiteľské zmluvy a kódexy a pod.). Ekonomické nástroje, ktoré by boli výsledkom kolektivizovaného rozhodovania., charakteristického pre verejnú politiku, nie sú v tomto prostredí príliš časté, napriek tomu však existujú. Možno povedať, že počet aj škála nástrojov v tomto segmente stále narastá.

Patria k nim napríklad nástroje, spájajúce sa s podnikovou korporátnou zodpovednosťou (CSR). Hoci jadro jej obsahu tvoria etické zásady (odmietanie korupcie, transparentnosť finančných transakcií, rešpektovanie duševného vlastníctva), rešpektovanie sociálnych a ekologických práv, existujú tu aj ekonomické nástroje. V krajinách, kde nie je minimálna mzda stanovená zákonom, ale je výsledkom hierarchickej štruktúry sociálnych partnerstiev (od podnikovej až po celoštátnu úroveň), je jednoznačne verejnopolitickým ekonomickým nástrojom, rovnako ako férové **mzdové tarify**. Poskytovanie akýchkoľvek **firemných benefitov**, ktoré sú výsledkom kolektívneho vyjednávania však sem rovnako patrí.

Za súčasť spoločenskej zodpovednosti firiem sa považuje aj **firemná filantropia**, najmä jej finančné vyjadrenie v podobe **sponzoringu**, ktorého verejný charakter sa prejavuje nielen na strane príjemcov, ale aj v kolektivizovanom rozhodovaní stakeholderov o zrieknutí sa časti zisku vo verejnom záujme. Špecifickou formou tu je napríklad aj vytváranie **potravinových bánk** a pod., niekedy subvencované aj obchodnými reťazcami. Podnikatelia vo sfére obchodu niekedy s marketingovým zámerom využívajú aj motivačné nástroje ako zákaznícke body, vernostné karty a zľavy, darčekové poukážky a pod., ktoré niekedy smerujú k vybraným skupinám zákazníkov (napr. seniorov).

V poslednom období získal veľkú popularitu bangladéšsky profesor ekonómie Muhammad Yunus so svojou bankou Grameen, založenou na **vzájomnom ručení dlžníkov** a poskytujúcou mikropôžičky pre rozvoj malých miestnych podnikateľov (Degtyareva 2017).

Ďalší koncept, generujúci ekonomické nástroje do priestoru realizácie verejných záujmov v trhovom prostredí, reprezentuje Fair Trade - medzinárodné hnutie kolektivizujúce na jednej strane združenia spotrebiteľov, na druhej strane združenia výrobcov a dovozcov z krajín Tretieho sveta, ktoré má za cieľ pomáhať drobným producentom prostredníctvom **"spravodlivých cien"** často za cenu redukcie zisku dosahovať udržateľnosť produkcie. Súčasťou tohto systému je aj využívanie garantovaných cien, mikropôžičiek a pod.

3.2 Ekonomické nástroje verejnej politiky z prostredia občianskej spoločnosti

Zaujímavý je aj repertoár ekonomických nástrojov, ktoré využívajú aktéri z prostredia občianskej spoločnosti. V našich podmienkach môžeme o rozvíjajúcej sa občianskej spoločnosti hovoriť len v posledných desaťročiach, preto ani škála nástrojov tu ešte nie je veľmi bohatá. Keďže tu sa hlavný mechanizmus kolektivizovania zakladá na dobrovoľnosti, dominujú tu nástroje ako sú **dobrovoľné zbierky a dary** (finančné i vecné), ale napríklad aj **dobročinné dražby a aukcie, dobročinné burzy** a pod.

Na tieto nástroje nadväzujú v súčasnosti už aj u nás sa stále viac rozvíjajúce sofistikovanejšie formy. Začali to **knižné búdky**, do ktorých ľudia ukladajú knihy, pre ktoré už nemajú doma miesto, a odkiaľ si ich môžu iní záujemcovia bezplatne vziať. Dnes na to vo svete nadväzujú šíriace sa tzv. **malé verejné špajzy** (Little Free Pantries), ktoré sa plnia podobne jednak prebytočnými potravinami (predovšetkým trvanlivými), ale aj domácou drogériou a pod. (Natanson 2019). Už dlhšiu históriu majú za sebou vo svete ale aj u nás **systémy miestneho výmenného obchodu**, známe pod skratkou LETS (Local Exchange Trades System): nie je to podnikanie, skôr ho možno charakterizovať ako dobrovoľnú občiansku výpomoc alebo ako nepravidelnú výpomoc bez náležitého odmeňovania. „LETS nie sú založené na žiadnej komodite... sú zväčša zakladané skupinou ľudí, ktorá disponuje časom ale má primálo národnej meny aby mohla uspokojovať svoje požiadavky“ – píše R. Douthwaite (1999, s. 35). LETS sú neziskové a dobrovoľné výmenné systémy, ktoré vznikajú z iniciatívy lokálnych komunit. Každý člen komunity má vždy čo ponúknuť a vždy aj niečo potrebuje¹². Platby za tieto tovary a služby sa uskutočňujú pomocou „šekov“: jednotky, plniace funkciu „všeobecného ekvivalentu“, nesmú mať materializovanú podobu platidiel (majú pritom vlastné, niekedy aj kuriózne názvy¹³ a „šeky“ sú vlastne potvrdením o hodnote prijatej alebo odovzdanej služby či tovaru, ktoré sa odovzdávajú administrátorovi systému (ktorý poskytovateľovi služby či tovaru, teda príjemcovi „šeku“ príslušný čiastku pripíše a príjemcovi služby „odpíše“) (Konečný - Konečný 2009, s. 151 - 153).

---

12 Šárka Bartůšková vo svojej diplomovej práci na Fakulte humanitných štúdií UK v Prahe zmapovala fungovanie deviatich LETS skupín v ČR a SR a medzi tovarmi a službami, ktoré boli predmetom výmeny, našla napríklad záhradkárске práce alebo produkty, občasné opatrovanie detí, kadernícke a kozmetické služby, domáce práce (žehlenie, upratovanie, varenie), výmenu oblečenia, výučbu jazykov, opravy domácich zariadení a vybavenia domácnosti, výrobu domáceho pečiva a pod. (Bartůšková 2007), ale v iných zdrojoch nachádzame ako predmet výmeny aj kosenie záhrady, strihanie stromov, prednášky na rôzne témy, v zahraničí napríklad aj opatera domácich zvierat počas dovolenky, varenie na domáce oslavy, rozprávanie rozprávok deťom, požičanie fotoaparátu, kamery, bicykla, náradia, zberanie kelímokov z jogurtov (ktoré niekto potrebuje na priesady), sprievod v noci, písanie žiadostí, ochrana pred šikanou a pod.

13 V ČR a v SR napr. chechtáky, žalude, kopy, kvapky, vindry, letničky (Bartůšková 2007), ježe, veuro, a pod., v zahraničí cievky, bobule, zelené doláre atď. Douthwaite (1999) uvádza, že napríklad v Argentíne je v systémoch LETS rozšírené používanie žetónov, ktoré čiastočne nahrádzajú individuálne šeky pri veľkom množstve výmen – podľa nášho názoru ide v takom prípade už skôr o lokálnu menu.

Ešte sofistikovanejší priestor však v poslednom desaťročí vzniká na rozhraní trhu a občianskeho sektora, kde sa kreuje tzv. zdieľaná ekonomika. Súkromné záujmy sú v nej kolektívizované v podobe dobrovoľných participatívnych vzťahov zdieľania, požičiavania, prenájmu zdrojov, ktoré má jedna strana k dispozícii a momentálne ich nevyužíva, zatiaľ čo druhá strana má o ich využívanie záujem a vzťahy medzi nimi sú **sprostredkované digitálne**, pričom môže ísť o spájanie rôznych záujmov, týkajúcich sa

- využívania voľných vlastných finančných zdrojov na poskytovanie alternatívnych finančných služieb, napr. tzv. **kolektívneho požičiavania** (lendingclub, zilymelon, bankerat, benefi, zonky, fingooods, loanis, prestito a pod.), čo treba odlišovať od kolektívneho investovania;

- krátkodobého **zapožičiavania** a trhového zhodnocovanie vlastného majetku, ako napríklad osobných áut alebo ciest v nich, tzv. **zdieľanie** sedadla (uber, resp. po ňom arcade city, blablacar, getaround, lyft, jazdomat, relayrides, smilecar, car4way, autonapül, netfix, spotify a pod.), bytov resp. izieb v bytoch a ubytovania v nich, čiže tzv. zdieľanie izby (airbnb, easylondon), náradia či domácich potrieb (neighborgoods) atď.

- príležitostného poskytovania domácich prác a rôznych služieb pre domácnosti (domelia, taskrabbt, jaspravim, dogvacay) a pod. (Konečný 2018b).

Za ekonomický nástroj, takisto charakteristický pre prostredie občianskej spoločnosti, môžeme však považovať aj **dobrovoľnú prácu**. Nefinančné ekonomické nástroje majú miesto aj medzi nástrojmi, ktoré využíva vo verejnej politike aj štát – ako napríklad aktivačné či rôzne iné verejnoprospešné práce. V podmienkach občianskej spoločnosti však vznikajú ucelené systémy, známe ako časové banky a časové peniaze:

Časové banky sú objavom 80. rokov minulého storočia. Celkom prvú založil už v roku 1980 Edgar Cahn, profesor práva na Washingtonskej univerzite, zakladateľ Time Dollar Institute vo Washingtone. Cahnom iniciovaná časová banka bola otvorená v r. 1986 súčasne v šiestich amerických mestách a zameriavala sa na seniorov. Tí mohli začať využívať svoje schopnosti, ponúkať ich iným záujemcom ako služby, účtované v časových jednotkách na svojich účtoch v tejto banke a zároveň z týchto účtov uhrádzať služby, ktoré sami čerpali (poskytovali si vzájomne asistenčnú službu, piekli si sušienky, pomáhali si pri upratovaní a pod.) a tým mohli ostať aj vo vyššom veku vo svojom prirodzenom prostredí. Myšlienka sa postupne rozšírila do oblasti starostlivosti o deti, vzdelávania, iných sociálnych služieb, bývania, rozvoja komunít, asistencií pre imigrantov, reformy verejného blaha alebo súdov pre mladistvých. Časové banky sa objavili už i v Japonsku a Veľkej Británii. V USA ich bolo už v roku 2004 viac ako 200, v Británii okolo 120 (len v Londýne 27), združených v celoštátnej asociácii, ktorá umožňuje výmenu časových jednotiek aj medzi jednotlivými bankami. V systéme je základnou jednotkou jedna odpracovaná hodina v prospech niekoho iného. Všetky sú považované za rovnocenné. Jedna zarobená hodina člena opravňuje jednu hodinu si kúpiť.

Časové peniaze sú platidlom, ktoré doslova mení čas na peniaze. Člen časovej banky prostredníctvom pomoci iným ľuďom zarába svoje časové peniaze. Jedna hodina pomoci je jeden kredit alebo časový peniaz. Za tento peniaz si možno „kúpiť“ službu, ktorú poskytuje iný člen banky. Kto momentálne nič nepotrebuje, zarobené časové peniaze si môže uschovať v časovej banke. Napriek základnej myšlienkovvej zhode sú medzi systémom časovou bankou a systémom LETS určité rozdiely:

- Časové banky hodnotia čas každého rovnocenne. Darujete hodinu a hodinu aj prijímate, nezáleží na tom, akú službu požadujete a aké schopnosti sú potrebné na jej uspokojenie. LETS niekedy tiež fungujú na tomto princípe, ale obyčajne každý člen sám stanovuje cenu svojej služby, ktorá sa odvíja od trhovej ceny.
- Časové banky sú skôr doplnok už fungujúcich organizácií – komunitných centier, škôl, nemocníc, klubov dôchodcov. LETS sa viac sústreďuje na budovanie alternatívnej ekonomiky. Časové banky spájajú ľudí prostredníctvom koordinátora projektu, členovia LETS sa oslovujú priamo medzi sebou. Časové banky majú obyčajne aspoň jedného plateného zamestnanca. Väčšina projektov LETS funguje na čisto dobrovoľníckej báze. Na druhej strane časová banka má veľa spoločných znakov so systémom LETS. Martin Simon, zakladateľ prvej a v súčasnosti najúspešnejšej časovej banky vo Veľkej Británii, známej pod názvom Fair Shares, ktorá bola založená v roku 1998, uvádza: „Časové peniaze vytvárajú ‚silné komunity‘. Tým, že časový peniaz zarobíte, pomôžete niekomu, kto to potrebuje. Tým, že časový peniaz miniete, dáte niekomu pocit, že ho okolie potrebuje. Ľudia, ktorí sa chcú zapojiť, nepotrebujú žiadnu špeciálnu klasifikáciu. Už aj tak dávno vedia ako byť dobrým susedom alebo priateľom, možno na to len trochu pozabudli. Nestojí to vôbec nič. Len trochu voľného času. A vek alebo zdravotný stav nie je tiež žiadnou prekážkou. Veľkým prínosom časových peňazí je ich schopnosť dokázať ľuďom, ktorí sa cítia vylúčení a spoločnosť ich za vylúčených možno aj považuje, že opak je pravdou“ (Polačková 2001, s. 4).

Časové peniaze a časové banky sú dnes pomerne známe po celom svete. Okrem už spomínaných časodolárov k nim patria napríklad aj japonské Hureai Kipu (listky opatrovateľskej služby), ktoré môže človek získať starostlivosťou o seniorov a využívať ich pre svojich príbuzných alebo aj pre seba v neskoršom veku – sú evidované v časovej banke ako každý iný vklad (Lietaer 2004).

Záver

Náš pohľad na problematiku nástrojov verejnej politiky nie je vedený myšlienkou vypracovania nejakej dokonalej typológie či nebudaj úplného zoznamu všetkých možných či aspoň reálne existujúcich nástrojov verejnej politiky. Bráni tomu niekoľko skutočností:

- nástrojov verejnej politiky je neskutočné množstvo: okrem tých, ktorú majú uplatenie v celom rade verejných politik (ako napr. zákony), existujú aj nástroje, ktoré majú špecifické

použitie v jednotlivých politikách (napr. grafikon v dopravnej politike), pričom neustále dochádza k tvorbe nových nástrojov (napr. šrotovné v hospodárskej politike) - oproti niekoľkým či maximálne niekoľkým desiatkam ekonomických nástrojov, bežne uvádzaných v učebniciach verejnej politiky, nekončí ich skutočný zoznam ani trojmiestnymi poradovými číslami, ako sme sa pokúsili usporiadať prezentovať v tejto štúdií;

- v akejkolvek klasifikácii nástrojov verejnej politiky dochádza často k prelínaniu medzi jednotlivými kategóriami: zákon o slobodnom prístupe k informáciám je nástrojom informačným aj právnym – a veľa nástrojov z kategórie tzv. záväzných či povinných má formu záväzných právnych predpisov;

- v praxi sa potvrdzuje, že neexistuje medzi nástrojmi verejnej politiky žiadny sόlový „čarovný prútik“, ktorým by bolo možné vo verejnej politike riešiť problémy či dosahovať ciele: vždy ide o kombináciu viacerých nástrojov a spravidla je dôležitá práve ich kombinácia, ktorá znamená koordinované využívanie nástrojov s rôznymi charakteristikami.

Literatúra

ADAMCOVÁ, Mária – KLUS, Martin (2006) Verejná politika. Banská Bystrica: Univerzita Mateja Bela 2006. 84 s. ISBN 80-8083-205-6

ALLEN, Richard - TOMMASI, Daniel (red.) (2002) Řízení veřejných výdajů. Publikace OECD. Praha: Ministerstvo financí ČR, 2002. ISBN 80-85045-12-5

ÁRENDÁŠ, Marko - HUDÁKOVÁ, Monika (2001) Základy makroekonomie. Nitra: Slovenská poľnohospodárska univerzita. ISBN 80-7137-927-1

BARTUŠKOVÁ, Šárka (2007) LETS go? Lokální systémy výměnného obchodu a jejich přínos pro lokální komunity a jejich rozvoj v České republice. Magisterská diplomová práce. Praha: Katedra kulturní a sociální ekologie Fakulty humanitních studií Karlovy univerzity, 2007 (andeleandelum.wz.cz/doc/lets_diplomova_prace.doc)

BEBLAVÝ, Miroslav (ed.) (2002) Manuál pre tvorbu verejnej politiky. Bratislava: Inštitút pre dobre spravovanú spoločnosť 2002, 270 s. ISBN 80-89041-51-5

BUCKLEY, Ralf (1991) Economic Instruments of Environmental Policy. In: BUCKLEY, Ralf (ed.) Perspectives in Environmental Management. Springer, Berlin - Heidelberg: Springer 1991, pp. 80 - 92, ISBN 978-3-642-76502-5

DEGTJAREVA, Svetlana (2019) Social Entrepreneurship as Modern International Phenomenon. In CIBUĽA, Adam - KLENKA, Michal - VLKOVÁ, Eva: Medzinárodné vzťahy 2017: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky. Bratislava: Ekonóm 2017, s. 162 - 171- ISBN 978-80-225-4488-7

DOUTHWAITE, Richard (1999) Ekológia peňazí. Dolný Kubín: diverZita. ISBN 80-9680862-1

FAULKNER, Guy E. J. (2011) Economic Instruments for Obesity Prevention. Monash University, Department of Economics: Discussion Paper 31/11. 39 p. ISSN 1441-5429

HOWLETT, Michael (1991) Policy Instruments, Policy Styles, and Policy Implementation. In: Policy Studies Journal, March 1991, Volume19, Issue2, pp. 1-21. ISSN 1541-0072

HOWLETT, Michael (2005) What is a policy instrument? Tools, mixes, and implementation styles. In: ELIADIS, Pearl - HILL, Margaret M. - HOWLETT, Michael: Designing Government: From Instruments to Governance. Montreal: McGill Quenn's University Press 2005, pp. 31 - 50. ISBN 978-0773528451

HUNČOVÁ, Magdalena (1999) Je veřejným zájmem podpora občanské svépomoci? In: MALÝ, Ivan (ed.): Problémy definování a prosazování veřejného zájmu. Brno: Masrykova univerzita 1999, ISSN 80-810-2236-1, s. 175 – 180

GIBSON, Clark C. (2005) The Samaritan's Dilemma : The Political Economy of Development Aid. Oxford University Press, 2005. ISBN-10: 0-199-27884-9

IVANOVÁ, Eva (2004) Mikroekonómia. Trenčín: TnUAD 2004. ISBN 80-8075-007-6

JENKINS-SMITH, Hank, C. (1990) Democratic politics and policy analysis. Belmont, CA: Brooks/Cole 1990. ISBN 978-0534127022

JURÍČKOVÁ, Vilma (2007) Vzťah ekonomickej teórie a hospodárskej politiky. Working Papers 6. Bratislava: Ekonomický ústav SAV. 2007. ISSN 1337-5598

KLUS, Martin (2007) Verejná politika - Priestor, Efektívnosť, Nástroje, Nové výzvy. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, 2007, 106 s. ISBN 978-80-89267-10-1

KONEČNÝ, Stanislav (2018a) Verejná politika ako proces a ako cyklus. In Verejná správa a spoločnosť 2018. roč. XIX, č. 2, s. 5-21, ISSN 1335-7182

KONEČNÝ, Stanislav (2018b) Społeczeństwo obywatelskie i gospodarka współdzielenia. In BOGUSZEWSKI, Rafal (ed.): Społeczeństwo obywatelskie w teorii i praktyce. Warszawa: Wydawnictwo SGGW 2018, s. 65 - 74. ISBN 978-83-7583-818-3

KONEČNÝ, Stanislav – KONEČNÝ, Bruno (2009) Otvorená komunálna politika. Teória a prax. Bratislava: Mayor 2009. 292 s. ISBN 978-80-969133-3-6.

LIETAER, Bernard A. (2004) Budoucnost peněz. Košice: Paradigma.sk, 2004. ISBN 80-968603-3-X.

LISÝ, Ján a kol. (2005) Ekonomía v novej ekonomike. Bratislava : Iura edition, 2005. ISBN 80-8078-063-3

MALÍKOVÁ, Ľudmila (2003) Verejná politika. Aktéri a procesy. Bratislava: Univerzita Komenského 2003. 120 s. ISBN 80-223-1800-0

MANKIWI, Gregory N. (1999) Zásady ekonomie. Praha : Grada Publishing 1999. ISBN 80-716-9891-1

MEDVEĎ, Jozef a kol. (2005) Verejné financie. Bratislava: Sprint, 2005. ISBN 80-8905-32-2

NATANSON, Hannah (2019) Little Free Pantries are like Little Free Libraries — but with food. The Washington Post 17. 06. 2019. ISSN 0190-8286

NILSSON, Måns et alli. (2008) The use and non- use of policy appraisal tools in public policy making. In *Policy Sciences*, 41 (4), pp. 335–355. ISSN: 0032-2687

OCHRANA, F. a kol. (2010) *Veřejný sektor a veřejné finance*. Praha : Grada Publishing 2010. ISBN 978-80-247-3228-2.

PETERS, Guy B - LINDER Stephen H. (1998) The study of policy instruments: four schools of thought, in: B.G. PETERS, Guy B - NISPEN Frans K.M. (Eds.), *Public Policy Instruments. Evaluating the Tools of Public Administration*. Cheltenham: Edward Elgar, 1998, pp. 33–45, ISBN 185898744X

PETŘÍKOVÁ, Daniela a kol. (2011) *Vybrané problémy hospodárskej politiky*. Košice: Ekonomická fakulta Technickej univerzity 2011. ISBN 978-80-8086-192-6

POLAČKOVÁ, Zuzana (ed.) (2001) *Časová banka*. Rajcecké Teplice: Občianske združenie Kultúra, 2001

POMERANZ, Dina (2013) No Taxation without Information: Deterrence and Self-Enforcement in the Value Added Tax. *American Economic Review* 2015, 105(8), pp. 2539–2569. ISSN 0002-8282

POTŮČEK, Martin a kol. (2005). *Veřejná politika*. Praha: Slon 2005. 399 s. ISBN 80-86429-50-4

POTŮČEK, Martin a kol. (2016). *Veřejná politika*. Praha: C. H. Beck 2016. 309 s. ISBN 978-80-7400-591-6.

SABAYOVÁ, Mária - PRESPERÍNOVÁ, Marianna (2018) *Ekonomika a financie verejného sektora*. Bratislava: APZ 2018. ISBN 978-80-8054-776-9

SALAMON, Lester (ed.) (2002) *The Tools of Government. A Guide to the New Governance*. Oxford: University Press. ISBN 978-0195136654

SAMUELSON, Paul A. - NORDHAUS, William D. (1992) *Ekonomía I+II*. Bratislava: Bradlo 1999. ISBN 80-7127-029-6

SIDNEY, Mara S. (2007) Policy Formulation: Design and Tools. In: FISCHER, Frank - MILLER, Gerald, J. - SIDNEY, Mara S. (eds.) *Handbook of public policy analysis: theory, politics, and methods*. Boca Raton, FL.: CRC Press, Taylor & Francis Group. ISBN 978-1-57444-561, pp. 79-87

SMED, Sinne - JENSEN, Jørgen - DENVER, Sigrid (2007) Socio-economic characteristics and the effect of taxation as a health policy instrument. In: *Food Policy 2007, Volume 32, Issues 5–6*, pp. 624-639. ISSN 0306-9192

ŠÁLKA, Jaroslav - DOBŠINSKÁ, Zuzana - SUJOVÁ, Andrea (2015) *Hospodárska politika*. Zvolen: Technická univerzita 2015. ISBN 978-80-228-2818-5

ŠIROKÝ, Jan (1999) Je možná realizace veřejného zájmu na bázi daňových asignací In: MALÝ, Ivan (ed.): *Problémy definování a prosazování veřejného zájmu*. Brno: Masrykova univerzita 1999, ISSN 80-810-2236-1, s. 135 – 141.

ŠUTAJ-EŠTOK, Andrej a kol. (2006) Všeobecná ekonomická teória. Košice: Technická univerzita 2006. ISBN 80-8073-741-X

TURNPENNY, John R. - JORDAN, Andrew J. - BENSON, David - RAYNER, Tim (2015) The tools of policy formulation: an introduction. In JORDAN, Andrew J. - TURNPENNY, John R. (Eds.): The Tools of Policy Formulation: Actors, Capacities, Venues and Effects. Cheltenham: Edward Elgar Publishing. ISBN 978-1-78347-704-3, pp. 3 – 29

UNEP (2004) The Use of Economic Instruments in Environmental Policy: Oportunities and Challenges New York: United Nations Environment Programme 2004. 110 p. ISBN 92-807-2391-X

VEDUNG, Evert (1998) Policy instruments: typologies and theories. In: BEMELMANS-VIDEC, Marie-Louise - RIST Ray C. - VEDUNG, Evert (Eds.), Carrots, Sticks and Sermons. Policy Instruments and Their Evaluation. London - New Brunswick, N.J.: Transaction Publishers, 1998. 280 p. ISBN 9781560003380

VINCÚR, Pavol a kol. (2006) Teória a prax hospodárskej politiky. Bratislava : Sprint 2006- ISBN 80-89085-60-1

VLACHYNSKÝ, Martin a kol (2014) Efektívnosť fungovania programov štátnej pomoci. Bratislava: Centrum vzdelávania MPSVR SR 2014. https://www.ia.gov.sk/data/files/np_csd_l/RUZ/Efektivnost_fungovania_programov_statnej_pomoci.pdf

Adresa autora

doc. PhDr. Ing. Stanislav Konečný, PhD., MPA
Fakulta verejnej správy UPJŠ v Košiciach
Katedra verejnej politiky a teórie verejnej správy
Popradská 66
041 32 Košice
E-mail: stanislav.konecny@upjs.sk